THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
PUBLISHED BY
THE HEBREW JOURNAL
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 Dundas St. West. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Single Copy—3 cents

די קראסינג טראגעדיעס

ביי פארשיידענע געלעגענהייטען איז אונז שוין אויסגעקומען צו ריידען וועגען די דאזיגע "לעזול־קראסינג"־טראגעדיעס. דאס זענען טראגעדיעס וועלכע זענען שוין געוואָרען אן אומפארמיידליכע דערשיינונג יעדעס יאר, מיט'ן אנקומען פון די הייסע זומער־מאנאטען. אין יענע מאנאטען ברענגען טאג־טעגליך די צייטונגען באריכטען וועגען גאנצע פאמיליעס, וועלכע זענען געטויט געוואָרען ביי א "לעזול־קראסינג". ווען א צוג האט זיך צוזאמענגעשטויסען מיט אן אויטאמאביל און אלע אויטאמאביל־פאסאזשירען זענען אומגעקומען.

געוויינטליך איז מען זיך נוהג אז באלד נאך דער טראגעדיע, ווען די אלגעמיינע אויפרעגונג און דערשיטערונג איז נאך גרויס, באשטימט מען אן אונטערזוכונג, כדי צו פעסטשטעלען וועמעס שולד עס איז געווען אין דער טראגעדיע. אבער אין די מערסטע פאלען איז די דאזיגע אונטערזוכונג פון קנאפען ווערט. מען פארציהט עס אין דער לאנגער באנק אזוי לאנג, ביז דער אויפגערעגטער עולם פארגעסט און ווערט אפגעקוהלט.

אט אזוי פארענדיגען זיך געוויינליך די דאזיגע "לעזול־קראסינג"־טראגעדיעס, און פונקט אזוי וועט מסתמא אויך זיין דער אויסגאנג פון דער גאר פרישער טראגעדיע וואס האט מיט עטליכע טעג צוריק זיך אפגעשפיעלט אויף דער "קינגסטאן קראסינג" ווען צוויי פאמיליעס זענען צורייסען געוואָרען אויף שטיקלאך, בעת זייער אויטאמאביל האט זיך אנגעשטויסען אן א שנעל־צוג פון דער סי. ען. איזענבאן.

ווייסען מיר ניט, ווער עס איז שולדיג אדער ווער עס איז ניט שולדיג אין דער טראגעדיע, ווייל טראָץ דעם, וואס אן אונטערזוכונג איז באשטימט געוואָרען, וועט מען אזוי שנעל ניט ווייסען די רעזולטאטען פון דער אונטערזוכונג. פונקט אזוי ווי אלע מאל וועט מען עס היינט אויך מקהתסם פאר־ציען אזוי לאנג, ביז דער דערשיטערענדער איינדרוק וואס דער פרישער אומגליק האט אויף אלעמען איבערגעלאזען, וועט פארגעסען ווערען.

און הגם מיר ווייסען ניט וועמען די אונטערזוכונג וועט געפינען שולדיג אין דער טראגעדיע, פונדעסטוועגען מוז צוגעגעבען ווערען, אז אלע צדדים זענען אין א גלייכער מאס שולדיג — אין נאכלעסיגקייט. עס איז פאר דער אונטערזוכונגס־קאמיסיע צו געפינען די שולדיגע אין דער טראגעדיע, אבער פאר אונז בלייבט דערווייל צו קאנסטאטירן דעם פאקט, אז נאכלעסיגקייט האט געווים געשפיעלט די הויפט ראָליע אין דעם דאזיגען אומגליק.

די פראָווינציעלע רעגיערונג וועקט כסדר די איפמערקזאמקייט פון דעם אלגעמיינעם עולם געגען דער דאזיגער נאכלעסיגקייט־פעלער. יעדער איינער איז אויף א געוויסען וועג נאכלעסיג. סאי דער אינזשעניר וואס שטעהט ביים אינדזשין, און סאי דער מאטאריסט וועלכער זוכט צו ארייבלעגען דעם צוג, בעת ער קומט נאענט צו א "קראסינג". דאס איז קרי־מינעלע נאכלעסיגקייט וועלכעס איז שולדיג אין אלע, ביז־איצטיגע אזעל־כע און ענליכע טראגעדיעס.

עס איז שוין, דוכט זיך, די העכסטע צייט, אז יעדער אויטאמאביל־טרייבער זאל וועניגסטענס זיך אנהויבען אביסעל מער צו קאנטראָלירען, ווארים סוף־כל־סוף איז ער דאך שטענדיג דער וואס באצאלט טייער פאר זיין נאכלעסיגקייט, און ניט דער אינזשעניר פון דעם לאָקאָמאטיוו.

מער פארזיכטיגקייט מצד דעם מאטאריסט וועט געוויס פארקלענער־ען די צאל פון די "לעזול־קראסינג"־טראגעדיעס.

אזוי ארבייט מען פאר פריעדען

ווען אין לאנדאן אין פארגעקומען די פלאטען־אנטוואפנונגס קאנ־פערענץ זענען די הויפט־שטערונגען פאר אן אויסגלייך געוועזען איטאליע און פראנקרייך, ווייל יעדע איינע פון זיי דארפט צו פארשטארקען איר ים מאכט, און יעדע קוקט אויף דער צווייטער מיט פארדאכט, און עס זענען מסתמא פאראן גענוג עלעמענטען, וועלכע זוכען דעם פארדאכט צו צופלא־קערען אין א העליש פייער.

דערציילען די לעצטע טעלעגראמען פון מילאן, איטאליע, וועגען א רעדע, וואס עס האט דארטען געהאלטען איטאליען'ס דיקטאטאר, בעניטא מוסאליני. גערעדט האט ער אין א קריגערישען טאן, אין וועלכער ער האט געמאכט אן אפענע אטאקע אויף פראנקרייך. און איר גדר־פעקט מיט איטא־ליען'ס שטארקער מיליטערישער מאכט, אויף וועלכען דער פאטריאטישער עולם האט אפגעענטפערט מיט די רופען "נידער מיט פראנקרייך!"

אזוי ארבייט עס איטאליע פאר פריעדען, פאר וועלט־פריעדען.

און אריסטיד בריאן חלומ'ט נאך אלעס דעם חלום פון א פאראוועגיגטע שטאטען אין אייראפע.

דער שטודיום פון אידיש

מיר האבען אין צייט שוין קאמענטירט וועגען דעם, ווען אין די "יוניווערסיטי עקסטענשאן" קורסען אין באסטאנער אוניווערזיטעט איז איינגעפירט געוואָרען דער קורס פון אידישער ליטעראטור, וואס איז גע־וועזען דער ערשטער אוניווערזיטעטס־קורס פון דעם ענין אין אמעריקע.

און אז די קאמענטארען האבען זיך ארויסגעצייגט פאר פאראויס־זעהענד צייגנס דאס, וואס דער קורס איז דערפאלגרייך פארענדיגט געוואָ־רען, און ער ווערט פארגעזעצט. יעצט דערווייסט מען זיך אויך, אז אן ענליכער קורס ווערט געגעבען אין "סיטי קאלעדזש" אין ניו־יארק, אלס א טייל פון דעם אלגעמיינעם קורס אין ליטעראטור, אז ארום אכציג סטודענ־טען נעמען דעם קורס, און אז עס איז זייער מעגליך, אז פונ'ם קורס זאל ארויסוואקסען א ספעציעלער אידישער דעפארטמענט.

אן באזונדערען רעש, און אן באזונדערען טומעל, ווערט, אלזא, עטוואס געטאן פאר'ן שטודיום פון דער אידישער שפראך אויך אין אמעריקע.

מיט דרייסיג־פערציג יאר צוריק, האבען נאך פיעלע געקוקט אויף אונזער שפראך ווי אויף א "זשארגאן", און אפילו היינט צו־טאג האבען מיר זיי נאך די. ווילכע קענען אן צייג־קריצעניש ניט רעדען וועגען דעם "זשאר־גאן", טראצדעם וואס זייער שפראך וויסען, זייער לינגוויסטיק איז א גאנץ באגרענעצטע, ווייל אנדערש וואלטען זיי דאך גערעדט מיט אן אנדערען טאן. גרויסע זאכען ווערען ייטענדיג דערגרייכט שטופענווייז, און אזוי איז אויך מיט'ן כבוד פון אידיש. די ערשטע שפראצונגען צום בעסערען זעהען זיך שוין, מערערע וועלען נאכקומען, און אזוי וועט זיך די גאנצע באציאונג מוזען ענדערען, זיך ענדערען ביי אלעמען.

דער כוח פון אידיש ביי אידען וועט טער ניט קענען אונטערגעשאצט ווערען.

אידישע פרוי באנע־נענט א רוסישען פאנראמשטשיק וואס האט זי פארנוואלדינט

פון ווארשא שרייבט מען וועגען פאלגענדען טיעף־ריהרענדען פאל:

די טעג האט זיך אין ווארשא אין די אוועגד־שטונדען אויף נייע וועלט אפגע־שפיעלט א סצענע, וואס דעקט אויף פאר אונזערע אויגען איינע פון די שווידער־ליכסטע טראגעדיעס פון א גאנצער אי־דישער פאמיליע.

אין א ווינקעל איז געשטאנען א מאנסביל פון א יאהר עטליכע און דריי־סיג, א הויכער, פעסט געבויטער יונג מיט איין האנד — די אנדערע האט איהם גע־פעהלט. אויפ'ן ארט פון רעכטען אויג איז ביי איהם געווען א פוסטע לאך. ער איז געשטאנען מיט א היטעל אין דער איינער האנד, וואס ער פארמאגט און שטיל גע־בעטעלט.

אין דעם איז פארבייגעגאנגען אן עלעגאנטע עלטערע גרויע פרוי, א אידי־שע, מיט א יונגער, שעהנער עלעגאנטער דאמע.

פארבייגעהענדיג פאר דעם בעטלער האט די יונגע דאמע געוואָרפען אויף איהם א בליק. זייערע אויגען האבען זיך צוזאַ־מענגעטראפען, און די יונגע דאמע איז פלוצלינג טויט־בלאס געוואָרען.

זי האט גענעבען א קוויטש. די פיס האבען זיך אונטער איהר גענומען ברעכען און מיט פארגלייזטע אויגען האט זי זיך אנידערגעזעצט אויפ'ן טראטואר, די אל־טע פרוי האט זיך געוואָרפען דער יונגער דאמע מונטערען, רופענדיג זי ביים נאָ־מען:

— עווא, טאכטערשי, עווא, וואס איז דיר, טאכטער, טייערע?!

באלד איז געוואָרען א גרויס צוזאַ־מענגלאף, מען האט דער יונגער דאמע אריינגעכאפט אין טויער אריין, מען האט אלארמירט די ניכע הילף און דער פאר־חלש'טער אפגעפיהרט אהיים אויף קרא־קאווער פארשטאדט.

ווי עס האט זיך ארויסגעוויזען, איז די יונגע דאמע א שוועסטער פון א וואר־שאווער באנקיר, א כשומה, און זי אליין איז א אידישע. די אלטע דאמע איז איהר מוטער — אויך א אידישע. אין דער צייט פון קריעג זיינען די מוטער מיט דער טאכטער געווען אין רוסלאנד צוזאמען מיט איהר פאטער. זיי האבען געוואוינט אין איוואנאווא־וואזנעסענסק. עס איז אויסגעבראכען די רעוואָלוציע און די דאָ־זיגע שטאדט איז עטליכע מאל איבערגע־גאנגען פון דער רויטער ארמיי צו די "ביעלאגווארדייסקיי" און צוריק צו די באלשעוויקעס, דער פאטער איהרער סאַ־לאמאן ר. איז קראנק געוואָרען אויף טי־פוס און איז געשטארבען.

אין איינעם פון די נעכט, ווען די שטאדט איז איבערגעגאנגען צו די "ביע־לאגווארדייצעס", האט זיך צו די איינזא־מע פרויען ארייגגעריסען איינער פון די וויסע קאָמאנדירען מיט א גאנצער מחנה זעלנער. ער האט ביי זיי צוגענומען געלד און טייערע אזכען, און ווען די סאלדאטען זיינען אוועק מיט'ן צוגרויבטען, האט ער צוזאמען מיט צוויי קאָלעגען די יונגע טאכטער פארגעוואלדיגט אויף די אויגען פון דער אלטער מוטער, פארשטופענדיג דער אלטער דאס מויל.

די מוטער און טאכטער זיינען דער־שלאָגענע, צובראָכענע שפעטער צוזאמען מיט אנדערע פוילישע בעזשעגצעס צוריק־געקומען קיין פוילען און זיי זייער זכרון האט זיך אויף אייביג איינגעקריצט יענע שרעקליך גרויזאמע און שווידערהאפטע נאכט.

יאהרען זיינען ארויבער און די מוטער און טאכטער האבען טיעף אין זייערע הערצער געהאלטען באגראבען די גרויליי־כע געהיימניש פון זייער שרעקליך גרויי־סער טראגעדיע.

און אט האט די יונגע דאמע אויף נייע וועלט פלוצלינג דערזעהן דעם וועל־כער האט דאן אין איוואנאווא־וואזנע־סענסק איהר עהרע צוזאמען מיט איהר פארמעגען צורויבט און אויפ'ן גאנצען לע־בען צובראָכען איהר לעבען.

דאס איז געווען דער בעטלער. ער. ווייזט אויס, איז אויך שפעטער געקומען קיין פוילען, אנטלויפענדיג פאר די באל־שעוויקעס.

איצט ליגט די אונגליקליכע צו בעט. זי האט באקומען 40 גראד היץ און זי רעדט כסדר וועגען יענער שרעקליכער נאכט אין איוואנאווא־וואזנעסענסק.

* * *

דער בעטלער, ווייזט אויס, האט זי אויך דערקענט און ווען זי איז געפאלען אין חלשות איז ער פארשוואונדען.

יונג מיידעל פארשוואונדען פון דער היים.

די פאָליציי זוכט איצט ארום א 14 יאריג מיידעל, מיט'ן נאמען עילין העגרי פון 79 הייפעלד ראוד, וועלכע איז פאר־שוואונדען געוואָרען פון איהר היים זינט לעצטען דינסטאג, און די עלטערען ווייסען נאר ניט וואס צו איבערטראכטען ווע־גען איהר פארשווינדונג.

זלמן רייזין וועגען די אידען אין אמעריקא און קאנאדע

פון יוד פעי

א געשפרעך מיט'ן חשוב'ען גאסט צו דער געלעגענהייט פון זיין באזוך אין טאראנטא.

עס איז פאראן א אידיש ווערטעל: "אז א גאסט קומט אויף א ווייל און זעהט אויף א מייל". דער אמת איז, אז ניט אויף אלע געסט, קאן דאס דאזיגע ווער־טעל אָנגעווענדעט ווערען, ווייל ניט אלע קאָנען תופס זיין, זאכען וועלכע זיינען ווייטער פון זייער נאז, און זלמן רייזען איז, גליקליכערווייז ניט פון דער קאטע־גאריע געסט.

אין רעדאקציע פון "זשורנאל", אונ־טערגעשפארט מיט די עלענביוגענס איבער מיין דעסק, האב איך געהאט דאס געלע־גענהייט צו האבען מיט איהם אן אינטי־מען, חברישען געשפרעך וועגען אלץ און אלעמען וואס האט אן אינטערעס און א שייכות מיט אונזער אידיש לעבען. עס איז געווען אן אפענהערציגער, הארץ־צו־הארץ געשפרעך, וועלכער לאזט זיך ניט פארגע־סען, און וועגען וואס האבען מיר דען ניט גערעדט? די אידישע לאגע אין פוילען; ווי אזוי ער געפינט דאס אידישע לעבען אין אמעריקע, וועגען דאס אידישע לעבען און שאפען אין מזרח־אייראָפּאַ, און נאך אין נאך עהנליכע ספעציפיש אידישע ענינים.

האב איך איהם געפרעגט און ער האט מיר געענטפערט, און אין זיין יעדען ענט־פער, האב איך געפיהלט די פולסטע אויפ־ריכטיגקייט און גלויבען אין יעדען וואָרט וואס ער האט אריסגעזאגט. עס איז ניט געווען דער סארט ענטפער וואס איז גע־דאמע מונטערען, רופענדיג זי ביים נאָ־מען:

— עווא, טאכטערשי, עווא, וואס איז דיר, טאכטער, טייערע?!

באלד איז געוואָרען א גרויס צוזאַ־מענגלאף, מען האט דער יונגער דאמע אריינגעכאפט אין טויער אריין, מען האט אלארמירט די ניכע הילף און דער פאר־חלש'טער אפגעפיהרט אהיים אויף קרא־קאווער פארשטאדט.

ווי עס האט זיך ארויסגעוויזען, איז די יונגע דאמע א שוועסטער פון א וואר־שאווער באנקיר, א כשומה, און זי אליין איז א אידישע. די אלטע דאמע איז איהר מוטער — אויך א אידישע. אין דער צייט פון קריעג זיינען די מוטער מיט דער טאכטער געווען אין רוסלאנד צוזאמען מיט איהר פאטער. זיי האבען געוואוינט אין איוואנאווא־וואזנעסענסק. עס איז אויסגעבראכען די רעוואָלוציע און די דאָ־זיגע שטאדט איז עטליכע מאל איבערגע־גאנגען פון דער רויטער ארמיי צו די "ביעלאגווארדייסקיי" און צוריק צו די באלשעוויקעס, דער פאטער איהרער סאַ־לאמאן ר. איז קראנק געוואָרען אויף טי־פוס און איז געשטארבען.

אין איינעם פון די נעכט, ווען די שטאדט איז איבערגעגאנגען צו די "ביע־לאגווארדייצעס", האט זיך צו די איינזא־מע פרויען ארייגגעריסען איינער פון די וויסע קאָמאנדירען מיט א גאנצער מחנה זעלנער. ער האט ביי זיי צוגענומען געלד און טייערע אזכען, און ווען די סאלדאטען זיינען אוועק מיט'ן צוגרויבטען, האט ער צוזאמען מיט צוויי קאָלעגען די יונגע טאכטער פארגעוואלדיגט אויף די אויגען פון דער אלטער מוטער, פארשטופענדיג דער אלטער דאס מויל.

די מוטער און טאכטער זיינען דער־שלאָגענע, צובראָכענע שפעטער צוזאמען מיט אנדערע פוילישע בעזשעגצעס צוריק־געקומען קיין פוילען און זיי זייער זכרון האט זיך אויף אייביג איינגעקריצט יענע שרעקליך גרויזאמע און שווידערהאפטע נאכט.

יאהרען זיינען ארויבער און די מוטער און טאכטער האבען טיעף אין זייערע הערצער געהאלטען באגראבען די גרויליי־כע געהיימניש פון זייער שרעקליך גרוי־סער טראגעדיע.

און אט האט די יונגע דאמע אויף נייע וועלט פלוצלינג דערזעהן דעם וועל־כער האט דאן אין איוואנאווא־וואזנע־סענסק איהר עהרע צוזאמען מיט איהר פארמעגען צורויבט און אויפ'ן גאנצען לע־בען צובראָכען איהר לעבען.

דאס איז געווען דער בעטלער. ער. ווייזט אויס, איז אויך שפעטער געקומען קיין פוילען, אנטלויפענדיג פאר די באל־שעוויקעס.

איצט ליגט די אונגליקליכע צו בעט. זי האט באקומען 40 גראד היץ און זי רעדט כסדר וועגען יענער שרעקליכער נאכט אין איוואנאווא־וואזנעסענסק.

* * *

דער בעטלער, ווייזט אויס, האט זי אויך דערקענט און ווען זי איז געפאלען אין חלשות איז ער פארשוואונדען.

יונג מיידעל פארשוואונדען פון דער היים.

די פאָליציי זוכט איצט ארום א 14 יאריג מיידעל, מיט'ן נאמען עילין העגרי פון 79 הייפעלד ראוד, וועלכע איז פאר־שוואונדען געוואָרען פון איהר היים זינט לעצטען דינסטאג, און די עלטערען ווייסען נאר ניט וואס צו איבערטראכטען וועגען איהר פארשווינדונג.

דער פינף יאהריגער יובילעאום פון הינדענבורגס פרעזידענט־מאכט

(קאָרעספאנדענץ פון בערלין)

פון הערמאן סוועט

געווען איז דאס אין ברעמען מיט א פאר יאהר צוריק. מיר, אויסלענדישע זשורנאליסטען פון בערלין, זיינען אהין געקומען כדי אנטייל צו נעהמען אין די פייערליכקייטען, וואס זיינען אראנזשירט געוואָרען לכבוד דעם נאר וואס פארעג־דינטען ריעזיגן שיף "ברעמען". דעם נייעם ים־גיגאנטן, דאס שנעלסטע שיף אין דער וועלט, — האט געטויפט הינדענבורג אליין. דער דאמאלסט 81 יעהריגער גענע־ראל פעלדמארשאל איז אראפּגעקומען ספּעציעל קיין ברעמען, מיט פעסטע און זיכערע טריט איז ער ארויפגעקראכען אויף די רושטעוואוניעס ביז צום סאמע שפיץ פון שיף און פון דארט האט ער מיט א קרעפטיגער און קליינגענדער שטים געהאל־טען א שטארקע רעדע אין א ראדיא מיקראָ־פאָן, כדי די ווערטער פון דעם "ערשטען מאן אין דער דייטשער רעפּובליק" זאָלען געהערט ווערען ניט נאר פון די הונדער־טער טויזענטער מענשען וואס האבען ווי־מוראשקעס באלאנגערט דעם האפען, נאר פון אלע 60 מיליאן דייטשען איבערן גאנ־צען לאנד.

נאך דער אפיציעלער צערעמאָניע האט הינדענבורג אנגעטון אין האפען באַ־גריסט אן אינטערעסאנטע גרופּע פון זקנים וועטעראנען, אלטע סאָלדאטען פון דער אמאָליגער "קעניגליכער" פּרייסישער ארמיי. ער האט יעדען זקן געגעבען די האנט און מיט איינינג פון די אלטע גווארדיסטען פארפיהרט א געשפּרעך וועג־גען די פארגאנגענע גוטע צייטען.

איינער פון אונזער גרופּע, א שווע־רישער זשורנאליסט אראלף פּאול, א מענש פון א יאהר עטליכע און זעכציג, איז צו־פעליג געשטאנען נאהענט צו דער גרופּע וועטעראנען. פּרעזידענט הינדענבורג איז אויך צו איהם צוגעגאנגען, איהם פריינד־ליך געגעבען די האנט און א פרעג גע־טאן: וואו, אין וועלכען רעגימענט האט האט ער געדיענט. אונזער שווערדישער קאָ־לעגע האט געענטפערט, אז דאָ איז פאר־געקומען א טעות, אז ער געפינט זיך דאָ אויפ'ן פלאץ ניט בכחינת וועטעראן, נאר אלס אויסלענדישער זשורנאליסט.

איך האב זיך דאריבער באגעגענט צו הער־רען פון איהם אן אויבערפלעכליכע מיינונג פון זיינע ערשטע איינדרוקען, וואס האָ־בען זיך ביי איהם געשאפען אין איינגע־קריצט, ביי זיין ערשטען אָנקומען אהער.

אט איז וואס ער האט מיר געענט־פערט: "מען באקלאָגט זיך היינט אין אמעריקע און אויך ביי אייך אין קאנאדע אויף א קריזיס. באזונדערס זענען שטארק געטראפען געוואָרען די אידען וועלכע זע־נען דאס רוב פון דעם קליינבירגערליכען און ארבייטער עלעמענט, און עס איז געי־ווים א טרויעריגע דערשיינונג, און עס איז אויך געווים פארדרייליך, ווען מען זעהט אידען, אדער ניט־אידען אין שווערע עקאָנאָמישע אומשטענדען. אבער איך גלויב אז יעדע שלעכטע דערשיינונג האט אויך איהר גוטע זייט, און דאס זעלבע זעהען מיר אויך אינ'ם פאל פון קריזיס.

"אפשר וועט די דאזיגע שלעכטע צייט אויסניצטערען די אידישע מאסען, פון זייערע ביז־איצטיגע חלומות און וועלכע זיי האבען געלעבט וואכענדיגער־הייט. אפשר וועלען די דאזיגע שווערע עקאָנאָמישע אומשטענדען ברענגען אידען צום באוואוסטזיין, אז עס איז ניט גענוג פאר א פאלק צו זיין בלויז פון א קליינ־בירגערליכען עלעמענט, און אפשר וועלען זיי אלס רעזולטאט פון דער דאזיגער אי־בערצייגונג אנהויבען פיהרען א ניי פרוכטבאר לעבען".

און ווען זלמן רייזען רעדט וועגען א פרוכטבאר לעבען, מיינט ער צו זעהן אי־דען אלס פשוט'ע ערד־ארבייטער און דאס לעבען. ער וויל זעהן דיי אידען פעסט אויף זייער באָדען, און אומדערשראָקען פון אזעלכע קריזיסען ווי מיר לעבען היינט אויבער, און וועלכע חזר'ן זיך געוויינליך אויבער אין פארלויף פון יעדע עטליכע יאהר.

נאכדעם זענען מיר אריבערגעגאנגען אויף דער גייסטיגער זייט פון דעם אידי־שען לעבען אין אמעריקע און קאנאדע, און עס פארשטעהט זיך, אז ווען עס האנדעלט זיך וועגען קולטורעלע אידישע ענינים, און וועגען דער פראגע פון אידיש און איהר צוקונפט אין אמעריקע, דאָ האלט זיך רייזען פעסט אָן זיין אידיישיסטישען 'אני מאמין". ער איז אן אידיישיסט מיט'ן גאנצען בראגן פון זיין נשמה, און אין וויל־נע, וואו ער וואוינט און שאפט, איז ער אריינגעטאן אין דער אידיישיסטישער באַ־וועגונג מיט זיין גאנצן לעבען.

אויך אין אמעריקע און קאנאדע גע־פינט זיך דער גאסט בלויז אין דעם דאָ־זיגען קרייז, אויך דאָ פארברענגט ער זיינע טעג און פרייע שטונדען צווישען זיי, און עס וועט דאריבער ניט זיין קיין חידוש, ווען רייזען רעדט מיט אזוי פיעל בטחון וועגען דעם אידיישען לעבען אין אמעריקע און אין אנדערע בעאמטע. צו קריזיס וועט דערנעהענטערען די אמעריי־קאנער אידען צו דער אידישער שפּראך און וועט אזוי ארום פארזיכערען דעם קיום פון אידיש אין אמעריקע.

אט אזוי רעדט אן איבערגעגעבענער אידיישיסט — איינער וואס גלויבט באמונה שלימה, אז דורך דעם אויסערלי־כען דרוק אויף די אידען אין אמעריקע, וועלען אפילו די פארפרעמדטע, אוועקגע־גאנגענע פון אידיש, זיך צוריק אומקעהר־רען צו איהר, ווייל אידיש איז די לעבע־דיגע שפּראך פון אלע אידישע מאסען אין דער גאנצער וועלט.

און איך האב איהם געמוזט גלויבען אז אידיש לעבט ווירקליך צווישען די אי־דישע מאסען אין דער גאנצער וועלט, מחמת ער אליין איז געווען פאר מיר דער בעסטער ביישפּיעל, אויף ווי ווייט דער דאָזיגער פאקט איז אויסגעהאלטען. איך געדענק, אז איך האב אמאָל געהערט פון א באקאנטען ענגלישען פּאטריאט, טאקי ביי אונז אין טאראנטא, די פאָלגענדע באַ־מערקונג: "היינט צו טאג, האט ער גע־זאגט, קאן א מענש דורכשפּאנען זעהר לייכט, כמעט די גאנצע וועלט, אין איהר ברייט און אין איהר לענג, אויב נאָר ער באזיצט די ענגלישע שפּראך. און גע־מיינט האט ער דערמיט צו אויסדריקען אז ענגלאנד דאמינירט היינט כמעט די גאנצע וועלט, אבער ווען איך בין נעכטען געזע־סען מיט זלמן רייזען ביי מיין דעסק, האב איך באגריפען דעם היבשען טעות וואס יענער ענגלישער פּאטריאט האט געבאך געמאכט.

עס איז אמת, אז ענגלאנד איז א מעכטיגע אימפּעריע. עס איז אמת אז איהר האנט דערגרייכט ווייט און ברייט, אבער עס איז חיבש איבערטרייבען צו זאָ־גען, אז מיט דער ענגלישער שפּראך קאן מען דורכשפּאנען די אנגעע וועלט, וואהרוס וועלט־אלאנד, פון דייטשלאנד און אין עצהנדליגער אנדערע לענדער, וואָלט אפילו א גוט־שפּרעכענדער ענגלענדער זיי־כער פארפאלען געוואָרען — אויב ער וואָלט זיך ניט אויסגעלערענט אידיש... זלמן רייזען קאן ניט קיין ענגליש. דאָך באַריינען תורה נאָך אין אמעריקע און קאנאדע, בלויז מיט דער הילף פון זיין אידישער שפּראך, און ער וואָלט מיט דער זעלבער־גע פיעס בנין, וועלכער וועט אין גיכען אָנהויבען געבויט צו ווערען אין ווילנע, פאר דיעם אידישען ווייסענשאפטליכען אינ־סטיטוט. מיט דעם געלט וועט דער אינ־סטיטוט אויפהערען צו ארומוואנדערען פון איין דיהרט אין דער צווייטער, און דאס וועט שטאדט אין דער אינזשענערען אינסטיטוט אלס־א גאנצען.

די קראסינג טראגעדיעס

ביי פארשיידענע געלעגענהייטען איז אונז שוין אויסגעקומען צו ריידען וועגען די דאזיגע "לעזול־קראסינג"־טראגעדיעס. דאס זענען טרא־געדיעס וועלכע זענען שוין געוואָרען אן אומפארמיידליכע דערשיינונג יעדעס יאר, מיט'ן אנקומען פון די הייסע זומער־מאנאטען. אין יענע מאנאטען ברענגען טאג־טעגליך די צייטונגען באריכטען וועגען גאנצע פאמיליעס, וועלכע זענען געטויט געוואָרען ביי א "לעזול־קראסינג". ווען א צוג האט זיך צוזאמענגעשטויסען מיט אן אויטאמאביל־פאסאזשירען זענען אומגעקומען.

געוויינטליך איז מען זיך נוהג אז באלד נאך דער טראגעדיע, ווען די אלגעמיינע אויפרעגונג און דערשיטערונג איז נאך גרויס, באשטימט מען אן אונטערזוכונג, כדי צו פעסטשטעלען וועמעס שולד עס איז געווען אין דער טראגעדיע. אבער אין די מערסטע פאלען איז די דאזיגע אונטערזוכונג פון קנאפען ווערט. מען פארציהט עס אין דער לאנגער באנק אזוי לאנג, ביז דער אויפגערעגטער עולם פארגעסט און ווערט אפגעקוהלט.

אט אזוי פארענדיגען זיך געוויינליך די דאזיגע "לעזול־קראסינג"־טראגעדיעס, און פונקט אזוי וועט מסתמא אויך זיין דער אויסגאנג פון דער גאר פרישער טראגעדיע וואס האט מיט עטליכע טעג צוריק זיך אפגע־שפיעלט אויף דער "קינגסטאן קראסינג" ווען צוויי פאמיליעס זענען צורי־סען געוואָרען אויף שטיקלאך, בעת זייער אויטאמאביל האט זיך אנגעשטוי־סען אן א שנעל־צוג פון דער סי. ען. איזענבאן.

ווייסען מיר ניט, ווער עס איז שולדיג אדער ווער עס איז ניט שולדיג אין דער טראגעדיע, ווייל טראָץ דעם, וואס אן אונטערזוכונג איז באשטימט געוואָרען, וועט מען אזוי שנעל ניט ווייסען די רעזולטאטען פון דער אונטער־זוכונג. פונקט אזוי ווי אלע מאל וועט מען עס היינט אויך מקהתסם פאר־ציען אזוי לאנג, ביז דער דערשיטערענדער איינדרוק וואס דער פרישער אומגליק האט אויף אלעמען איבערגעלאזען, וועט פארגעסען ווערען.

און הגם מיר ווייסען ניט וועמען די אונטערזוכונג וועט געפינען שול־דיג אין דער טראגעדיע, פונדעסטוועגען מוז צוגעגעבען ווערען, אז אלע צדדים זענען אין א גלייכער מאס שולדיג — אין נאכלעסיגקייט. עס איז פאר דער אונטערזוכונגס־קאמיסיע צו געפינען די שולדיגע אין דער טראגעדיע, אבער פאר אונז בלייבט דערווייל צו קאנסטאטירן דעם פאקט, אז נאכלעסיגקייט האט געוויס געשפיעלט די הויפט ראָליע אין דעם דאזיגען אומגליק.

די פראָווינציעלע רעגיערונג וועקט כסדר די איפמערקזאמקייט פון דעם אלגעמיינעם עולם געגען דער דאזיגער נאכלעסיגקייט־פעלער, איז אויף א געוויסען וועג נאכלעסיג. סאי דער אינזשעניר וואס שטעהט ביים אינדזשין, און סאי דער מאטאריסט וועלכער זוכט צו ארי־בעריגען דעם צוג, בעת ער קומט נאענט צו א "קראסינג". דאס איז קרי־מינעלע נאכלעסיגקייט וועלכעס איז שולדיג אין אלע, ביז־איצטיגע אזעל־כע און ענליכע טראגעדיעס.

עס איז שוין, דוכט זיך, די העכסטע צייט, אז יעדער אויטאמאביל־טרייבער זאל וועניגסטענס זיך אנהויבען אביסעל מער צו קאנטראָלירען, ווארים סוף־כל־סוף איז ער דאך שטענדיג דער וואס באצאלט טייער פאר זיין נאכלעסיגקייט, און ניט דער אינזשעניר פון דעם לאָקאָמאטיוו.

מער פארזיכטיגקייט מצד דעם מאטאריסט וועט געוויס פארקלענע־רען די צאל פון די "לעזול־קראסינג"־טראגעדיעס.

דער שטודיום פון אידיש

מיר האבען אין צייט שוין קאמענטירט וועגען דעם, ווען אין די "יוניווערסיטי עקסטענשאן" קורסען אין באסטאנער אוניווערזיטעט איז איינגעפירט געוואָרען דער קורס פון אידישער ליטעראטור, וואס איז גע־וועזען דער ערשטער אוניווערזיטעטס־קורס פון דעם ענין אין אמעריקע.

און אז די קאמענטארען האבען זיך ארויסגעצייגט פאר פאראויס־זעהענד צייגנס דאס, וואס דער קורס איז דערפאלגרייך פארענדיגט געוואָ־רען, און ער ווערט פארגעזעצט. יעצט דערווייסט מען זיך אויך, אז אן ענליכער קורס ווערט געגעבען אין "סיטי קאלעדזש" אין ניו־יארק, אלס א טייל פון דעם אלגעמיינעם קורס אין ליטעראטור, אז ארום אכציג סטודענ־טען נעמען דעם קורס, און אז עס איז זייער מעגליך, אז פונ'ם קורס זאל ארויסוואקסען א ספּעציעלער אידישער דעפּארטמענט.

אן באזונדערען רעש, און אן באזונדערען טומעל, ווערט, אלזא, עטוואס געטאן פאר'ן שטודיום פון דער אידישער שפּראך אויך אין אמעריקע.

מיט דרייסיג־פערציג יאר צוריק, האבען נאך פיעלע געקוקט אויף אונזער שפּראך ווי אויף א "זשארגאן", און אפילו היינט צו־טאג האבען מיר זיי נאך די. ווילכע קענען אן צייג־קריצעניש ניט רעדען וועגען דעם "זשאר־גאן", טראצדעם וואס זייער שפּראך וויסען, זייער לינגוויסטיק איז א גאנץ באגרענעצטע, ווייל אנדערש וואלטען זיי דאך גערעדט מיט אן אנדערען טאן. גרויסע זאכען ווערען ייטענדיג דערגרייכט שטופענווייז, און אזוי איז אויך מיט'ן כבוד פון אידיש. די ערשטע שפּראצונגען צום בעסערען זעהען זיך שוין, מערערע וועלען נאכקומען, און אזוי וועט זיך די גאנצע באציאונג מוזען ענדערען, זיך ענדערען ביי אלעמען.

דער כוח פון אידיש ביי אידען וועט טער ניט קענען אונטערגעשאצט ווערען.

אזוי ארבייט מען פאר פריעדען

ווען אין לאנדאן אין פארגעקומען די פלאטען־אנטוואפנונגס קאנ־פערענץ זענען די הויפט־שטערונגען פאר אן אויסגלייך געוועזען איטאליע און פראנקרייך, ווייל יעדע איינע פון זיי זוכט צו פארשטארקען איר ים מאכט, און יעדע קוקט אויף דער צווייטער מיט פארדאכט, און עס זענען מסתמא פאראן גענוג עלעמענטען, וועלכע זוכען דעם פארדאכט צו צופלא־קערען אין א העליש פייער.

דערציילען די לעצטע טעלעגראמען פון מילאן, איטאליע, וועגען א רעדע, וואס עס האט דארטען געהאלטען איטאליען'ס דיקטאטאר, בעניטא מוסאליני. גערעדט האט ער אין א קריגערישען טאן, אין וועלכער ער האט געמאכט אן אפענע אטאקע אויף פראנקרייך. און איר גדר־פעקט מיט איטא־ליען'ס שטארקער מיליטערישער מאכט, אויף וועלכען דער פאטריאטישער עולם האט אפגעענטפערט מיט די רופען "נידער מיט פראנקרייך!"

אזוי ארבייט עס איטאליע פאר פריעדען, פאר וועלט־פריעדען.

און אריסטיד בריאן חלומ'ט נאך אלעס דעם חלום פון א פאראוועגיגטע שטאטען אין אייראפע.

אידישע פרוי באנע־נענט א רוסישען פאנראמשטשיק וואס האט זי פארנוואלדינט

פון ווארשא שרייבט מען וועגען פאלגענדען טיעף־ריהרענדען פאל:

די טעג האט זיך אין ווארשא אין די אוועגד־שטונד